

Text a aktivity pre žiakov na hodiny geografie - 1

Autor: Lukáš Zajac, kontakt: lukas.geografia@googlemail.com.

*Prosím o zaslanie pripomienok, opráv a návrhov – viac na konci textu.
Texty neboli editované ani jazykovo korigované, vznikli ako voľnočasová aktivita autora.*

Téma: Urbanizácia

K téme je v tomto texte pripravených niekoľko **interaktívnych aktivít**, ktoré sa čiastočne dopĺňajú. Ich cieľom je ponúknuť učiteľkám a učiteľom **inšpiračný podklad**, avšak vo forme, ktorá im ho umožňuje, len s krátkou prípravou, použiť vo vyučovaní na stredných školách. Je len na vás, ktoré z nich sa rozhodnete použiť. Aktivity, úlohy a otázky na diskusiu môžete samozrejme ľubovoľne modifikovať a kombinovať.

Prvý modul alebo učebný celok (Urbanizácia I.) sa zameriava na tému **urbanizácie vo svete – ako globálny fenomén**. Pri jeho implementovaní budete potrebovať pripojenie na internet a možnosť premietnuť obraz žiakom.

Druhý modul (Urbanizácia II.) sa na tú istú tému ale **ako lokálny fenomén - z perspektívy Slovenska a strednej Európy**. Aktivity, ktoré sme v tomto module pripravili si nevyžadujú prístup k internetu.

Pri tvorbe tohto materiálu sme vychádzali zo štátneho vzdelávacieho programu - Geografia, príloha **ISCED 3 a ISCED 3a** (Človek a spoločnosť).

Tento ponúkaný metodický materiál sa v ISCED 3 prekrýva v týchto (ale i iných) obsahových štandardoch :

- rozmiestnenie obyvateľstva, mesto, štruktúra mesta, pôdorys, rast miest, rast miest a problémy spojené s rastom mesta, urbanizácia sveta, urbanizácia jednotlivých svetadielov, štruktúra mesta, vývoj miest počas histórie, dynamika obyvateľstva, pohyb obyvateľstva mestská aglomerácia, urbanizácia konurbácia, mapa, tematická mapa a jej obsah, diagram, schéma, tabuľka, kartogram a kartodiagram – sídla, klasifikácia sídiel, aglomerácia, konurbácia. proces urbanizácie, súčasné tendencie urbanizácie sveta a.i.

Úvod do aktivít

Kábul, Afganistan, 2012.

Foto: Lukáš Zajac

Diskusia so žiakmi - ich odpovede môžete vy alebo vybraný/í žiak/ci zapisovať na tabuľu alebo flipchartový papier:

- Čo podľa vás znamená pojem urbanizácia? Ako by ste tento pojem vyjadrili inými, vlastnými slovami?
- Prečo viac ľudí uprednostňuje život v mestách na úkor života na vidieku?
- Je proces urbanizácie (odchod ľudí z vidieka do miest) záležitosť vyspelých krajín alebo je to celosvetový, globálny fenomén?
- Aký podiel (percento) ľudí vo svete a na Slovensku podľa vás žije v mestách?

Urbanizácia je proces sústreďovania hospodárskeho a kultúrneho života do miest na úkor vidieka. Mieru urbanizácie možno číselne vyjadriť ako podiel obyvateľstva žijúceho v mestách k celkovému obyvateľstvu v danom čase.

V roku 2008 žila v mestách polovica svetového obyvateľstva. Na Slovensku je to asi 60 percent.

Téma Urbanizácia II. (svet)

Aktivita 1. Satelitné snímky, interaktívny graf, mapa a práca s internetom

a) predstavenie satelitných snímok vybraných svetových veľkomiest

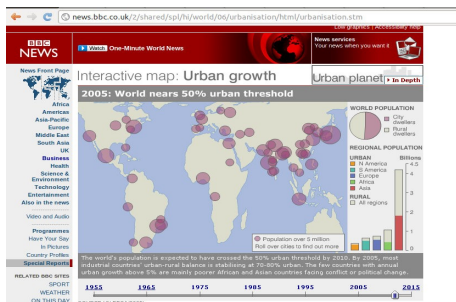
Cez projektor (ak ho máte k dispozícii) otvorte a žiakom predstavte stránku <http://goo.gl/CWPTM>. Tu nájdete satelitné snímky desiatich vybraných veľkomiest v rôznych kontinentoch a ich zmenu v čase.

Stačí, ak žiakom predstavíte dve až tri z nich (Dubai, Las Vegas, Tokio, Ouagadougou). Odporúčame si v predstihu prečítať krátky text pod fotografiami – preklad nájdete aj na konci tohto textu v prílohe. Text dopĺňa satelitné snímky o informácie približujúce charakteristiku mesta a príčiny i dôsledky jeho zmeny v ostatných desaťročiach.

Diskusia:

- Na satelitných snímkach vidieť mestá i jeho predmestia. Čo vedie ľudí k bývaniu v predmestiach?
- Poznáte výraz **suburbanizácia**? Čo znamená? (z anglického 'suburbs' - predmestia). Poznate tento jav aj z vašeho mesta/regiónu?

Suburbanizácia je výraz používaný k popisu expanzie veľkomesta do tzv. suburbií, na ich okrajoch. To často prináša i environmentálne dôsledky – narušanie pôvodnej krajiny, nárast energetickej spotreby a rastúcu závislosť na individuálnej motorovej doprave. Jav suburbanizácie možno pozorovať aj na predmestiach väčších miest Slovenska.

b) predstavenie interaktívneho grafu žiakom

Žiakom predstavte interaktívny graf z internetu: (skrátaná adresa: <http://goo.gl/Rsucg>)

Graf ukazuje, ako sa vo svete menil počet veľkomiest - v tomto prípade miest nad 5 mil. obyvateľov v rokoch 1955 – 2015. Zdroj je v angličtine, ale jej znalosť nie je nevyhnutnou podmienkou, pomôcť pri príprave môže aj kolega/yňa - učiteľ/ka angličtiny.

c) diskusia

Žiakov sa môžeme pýtať:

- **Ktoré konkrétne mestá** ste na mape sveta spoznali? Skúste vymenovať čo najviac z nich. (Poznámka pre učiteľa: môžete sa vrátiť späť k prezentácii a ukázať ešte raz mapu sveta s mestami)
- **Aké faktory** podľa vás vplyvajú na sťahovanie obyvateľov z vidieka do miest (vyľudňovanie vidieka)? Kto sú títo migranti?
- Prečo podľa vás v ostatných 60 rokoch rast veľkomiest v Európe **stagnoval**, kým vo zvyšku sveta bol veľmi **dynamický**?
- Zamyslite sa, prečo podľa vás prebehla prvá vlna urbanizácie najskôr v **ekonomicky vyspelých** krajinách a až z odstupom času došlo k jej zrýchleniu v **menej rozvinutých** častiach sveta?
- V ktorých častiach sveta rastie dnes podľa vás podiel obyvateľov žijúcich v mestách **najrýchlejšie**? (Poznámka pre učiteľa: vráťte sa späť k prezentácii.)
- Údaje o počte obyvateľov vo veľkomestách bývajú často doplnené pojmom „s mestkou **aglomeráciou**“. Čo to podľa vás znamená? „*Mestská aglomerácia je zoskupenie navzájom blízkých sídiel, kde jedno dominuje – teda mesto s predmestiami.*“
- Poznate vo svete príklad, keď sa **niekoľko podobne veľkých miest zrástlo do jednej, súvislo zastavanej plochy**? Aké? (napr. *Porúrie* - Nemecko, *Randstad* - Holandsko, *New York-Boston* v USA, *Veľké Tokio* - Japonsko Ako sa potom takéto súmestie nazýva (**konurbácia**)?

Odporúčanie pre učiteľa

Ak sa chcete téme venovať do hĺbky, odporúčame zdroj (v angličtine):

http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/world/2006/urbanisation/

Aktivita 2. Práca s mapou, kartogramami

a) úvodná diskusia (vhodne doplnená prácou s nástennou mapou alebo atlasom):

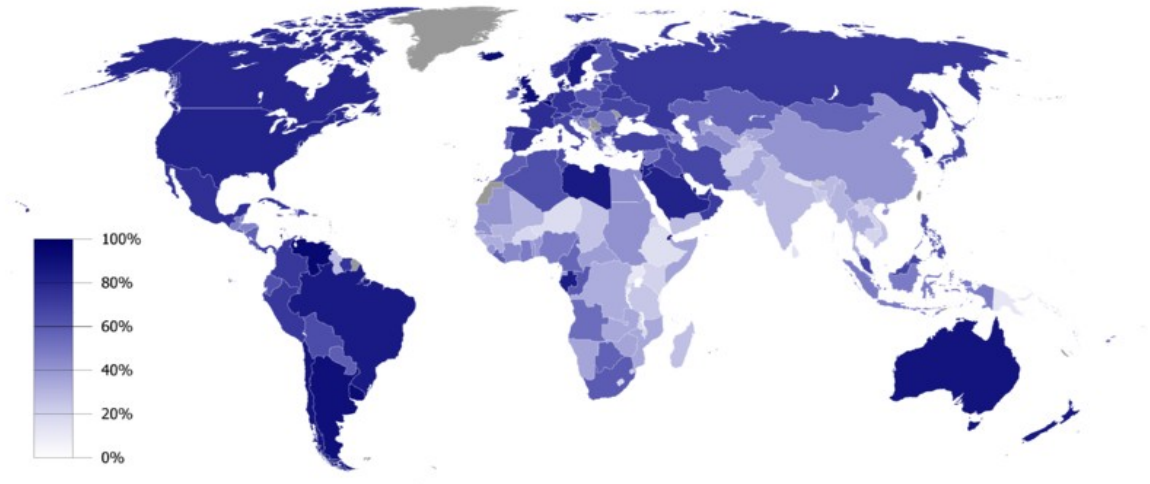
- V ktorých krajinách sveta žije podľa vás najvyšší a v ktorých najnižší podiel ľudí v mestách (najvyššia a najnižšia miera urbanizácie)? Prečo?

Všetky odpovede žiakov odporúčame zapisovať na tabuľu (metódou myšlienkovkej mapy)

b) žiakom cez nástenný projektor predstavte mapu z wikipédie

Mapa znázorňuje krajiny sveta v škálach, podľa výšky miery urbanizácie

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Urbanized_population_2006.png

c) diskusia so žiakmi:

- Čo dokážete z mapy vyčítať?
- V ktorých kontinentoch a krajinách sveta je podľa mapy najvyššia a v ktorých najnižšia miera urbanizácie? Ké faktory na to vplývajú/jú.
- Ako a prečo zvolil autor mapy takúto farebnú škálu? Aké pravidlá pri jej tvorbe podľa vás dodržiaval?

Žiakom môžete predstaviť aj iné diagramové mapy. Rôzne farebné škály nájdete napríklad na:

http://en.wikipedia.org/wiki/Choropleth_map

- Poznáte výraz **slumy** (chudobné predmestia)? Aké socio-ekonomické problémy sú charakteristické pre slumy?

Slumy (vyslovuj: slam) sú husto obývané chudobné štvrte z improvizovaných a obvykle nelegálne postavených domov, ktoré se nachádzajú prevažne v predmestiach veľkomiest v chudobných štátoch. Viac napr. tu: <http://rozvojovevzdelavanie.sk/images/stories/pdf/Panacik/06-slumy.pdf>

Pri predstavení aktuálneho zoznamu najväčších svetových aglomerácií odporúčame použiť aktualizovaný zoznam z internetovej encyklopédie - www.wikipedia.com - (hľadajte pod heslami v angličtine: "List of urban agglomeration by population")

Téma Urbanizácia II. (Slovensko a stredná Európa)

Aktivita 3. Odchod do mesta - výhody a nevýhody (Vennov diagram)

Pri tejto aktivite odporúčame rozdeliť žiakov do skupín.

a) aktivita:

- Dvojice alebo malé skupiny žiakov na hárok papiera (A4) nakreslia 2 veľké, prekrývajúce sa kruhy podľa nákresu (alebo im rozdajte už pripravené papiere s nakreslenými kruhmi) :

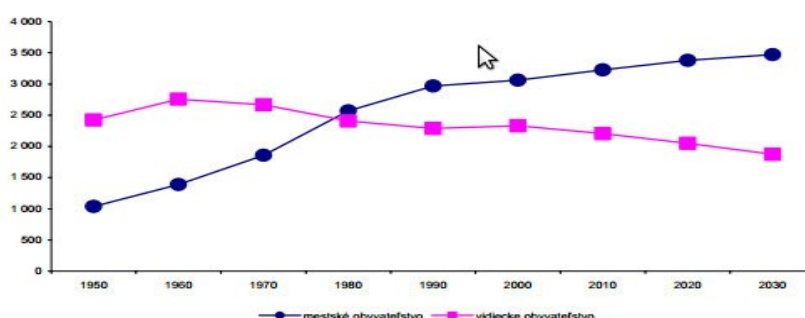
Poznámka: do kruhov sme uviedli príklady

- Vysvetlite skupinám jeho princíp: Žiaci, po spoločnom zvážení v skupine, do ľavého kruhu vpišu všetky možné výhody, ktoré **podľa nich** prináša život v meste. Do pravého kruhu vpišu, aké výhody môže priniesť život na vidieku. Povzbudte ich, aby do prienikov kruhov napísali javy, ktoré sú **podľa nich** výhodami pri oboch spôsoboch života, v meste aj na vidieku.
- Skupiny žiakov ubezpečte, že **neexistuje správne a nesprávne riešenie**. Každé riešenie, ktoré bude výsledkom ich skutočnej úvahy je správne riešenie.
- Nechajte žiakom **krátky čas na vyplnenie** diagramu (do 5 min.).
- Žiakom pripomeňte, aby mysleli na **ekonomické, sociálne ale i environmentálne aspekty**.
- Na záver nechajte skupinám žiakom (dobrovoľníkom alebo vybraným zástupcom) priestor, aby spoločne, ako skupina, **prezentovali a obhájili výsledky** svojej práce pred ostatnými spolužiakmi.

b) reflexia a diskusia so žiakmi:

- Predstavte si, že by ste sa stali starostom/kou obce** alebo mesta, kde žijete. Čo by boli vaše priority pre rozvoj obce a lepší život jej občanov? Čo by ste snažili dosiahnuť a zmeniť? Ako?
- Aké výhody/nevýhody by ste do diagramu vpišali v prípade, ak by ste žili **vo veľkomestách v iných krajinách** (napríklad Nigéria-Lagos, Pakistan-Karáčí, Brazília-Rio de Janeiro...). V čom by sa líšili a prečo? V čom by boli podobné?
- Každoročne býva publikovaných niekoľko zoznamov miest s najvyššou kvalitou života. Aké kritéria by sami zvolili na určovanie takéhoto rebríčka? **Ako si predstavujete „mesto snov“?** (Viac napríklad na: http://en.wikipedia.org/wiki/World's_most_livable_cities. Podľa zoznamu týždenníka The Economist sa zoznam určuje podľa 30 kritérií z 5 kategórií - stabilita, zdravotníctvo, kultúra, životné prostredie a infraštruktúra.)
- Akú mieru urbanizácie má podľa vás Slovensko? Ako sa jej miera podľa vás menila v priebehu 20. storočia? Aké faktory na tento proces najsilnejšie vplývali?

Vývoj urbanizácie SR (1950 – 2030)

Prameň: World Urbanisation Prospects. The 2003 Revision. United Nations New York, 2004.

4. Práca na doma – slohová práca

(prepojenie s predmetom Slovenský jazyk a literatúra, resp. Náuka o spoločnosti).

a) pravidlá

Oboznámte žiakov s charakteristickými znakmi eseje alebo slohovej práce, skonkretizujte ďalšie požiadavky. Odporúčame napríklad spomenúť:

- odporúčanú formu a jazyk, štruktúrovanie textu;
- rozsah textu (napríklad 1000 - 2000 slov, s minimálnou možnou odchýlkou);
- forma spracovania (tlačaná forma na papieri alebo v elektronickej podobe) a prezentácie
- termín odovzdania práce;
- iné pravidlá, napríklad nevyhnutnosť citovania zdrojov a dodržiavania správnej formy citácií, plagiátorstvo a možný postih v prípade odhalenia (podľa možnosti prísny);
- každá práca musí obsahovať názov a meno autora;
- oboznámenie s kritériami hodnotenia.

b) Možné témy prác:

- › Téma 1: „Cesta do mesta“
 - Zistite od svojich rodičov a starých rodičov, čo ich motivovalo presťahovať sa do mesta - čo tým podľa nich získali a čo tým stratili?
 - Napíšte esej / slohovú prácu s témou „Cesta do mesta“, ktorá bude inšpirovaná príbehom niekoho z rodiny, ktorý sa v minulosti rozhodol odísť žiť z vidieka do mesta. (alebo z mesta na vidiek). Zaznamenajte osobný príbeh. Môžete ho aj beletristicky upraviť.
- › Téma 2:
 - „Život v meste - víťazi a porazení“
- › Téma 3:
 - „Keby som bol/a starostom/kou obce, kde žijem...“

Na záver:

Prosím, skúste sa v hodnotení stručne vyjadriť aspoň k niektorým z uvedených bodov.

- hodnotenie aktivít - s ktorými ste boli najspokojnejší, s ktorými menej?
- navrhované zmeny a odporúčenia (napr. po vyskúšaní aktivít v školskej praxi);
- realizovateľnosť aktivít vo vyučovaní;
- upozornenie na prípadne gramatické, metodické faktografické alebo iné chyby v texte;
- celkový dojem;

- aké ďalšie témy by ste privítali?

- relevantnosť textu k vašemu Školskému vzdelávaciemu programu;
- relevantnosť k Štátnemu vzdelávaciemu programu;
- relevantnosť k potrebám a očakávaniam súčasného žiaka;
- realizovateľnosť na vyučovacích hodinách;

- iné.

Svoju spätnú väzbu prosím pošlite na emailovú adresu (lukas.geografia@googlemail.com)

Ďakujeme za dôveru
Lukáš Zajac a kol.

Príloha – voľný preklad k aktivite 1:

DUBAJ

Svetová populačná explózia mala za následok i vznik fenoménu sídelnej kaše (angl.: *urban sprawl*) – proces, keď metropolitné oblasti expandujú do okolitej krajiny, často s významnými negatívnymi dôsledkami: deštrukciu pôvodnej prírodnej krajiny, rastúcu energetickú nadspotrebu a rastúcu závislosť na individuálnej automobilovej doprave.

S počtom obyvateľov 1,2 milióna je Dubaj jedným z mála miest sveta, kde sídelná kaša prenikla až do mora. Konštrukcia Palm Jumeraih, s jeho 17 pieskovými chápadlami (na obr. Z roku 2010) si vyžiadala 110 miliónov kubických metrov piesku.

Na pobreží kopírujú mrakodrapy široké diaľnice a mesto sa ťahá hlboko do púšte. Ak sa posunieme v čase 10 rokov dozadu, keď malo mesto iba 200 tisíc obyvateľov, vidíme, že na snímke dominuje farba pôdy a dôkazy o sídlach a infraštruktúre sú minimálne.

LAS VEGAS

Tieto snímky mesta Las Vegas znázorňujú pozoruhodný rast mesta do okolitej púšte. Medzi rokmi 1984 a 2011 zaznamenalo mesto rýchly rast, keď sa počet jeho obyvateľov zvýšil z 520 tisíc na 1,9 milióna.

Výstavba a prevádzka mesta v púšti prináša i rôzne výzvy, ako sú napríklad pokrytie dopytu po pitnej vode. Na začiatku 21. storočia začalo mesto recyklovať odpadovú vodu a obyvatelia, ktorí odstránili zavlažované trávnaté porasty zo svojich pozemkov dostali finančnú odmenu.

TOKIO

Obyvateľstvo najväčšieho japonského mesta vzrástlo z 8,3 milióna v roku 1989, na takmer 13 miliónov v roku 2011. To však nie je všetko - v priebehu dňa prichádza za prácou ďalšie 3 milióny ľudí.

Táto satelitná snímka ukazuje len centrálnu časť mesta. V celej mestskej aglomerácii Tokia, zasahujúcej do okolitých prefektúr, žije až 35 miliónov obyvateľov.

OUAGADOUGOU

V západnej Afrike, južne od púšte Sahara leží vnútrozemská krajina Burkina Faso. Napriek obmedzeným prírodným zdrojom v tejto suchej savane, krajina zaznamenala medzi rokmi 1975 a 2000 až 200% nárast počtu mestského obyvateľstva.

Väčšina tohto rastu bola koncentrovaná do hlavného mesta, Ouagadougou, kde neplánovaná výstavba prekročila hranice mesta, Tieto dve snímky ukazujú rast mesta medzi rokmi 1986 a 2006, počas ktorých mesto dosiahlo 1,6 milióna obyvateľov.